

УДК 378.4:37.013.42:364-78
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.178-185

Сташук Ольга Олександрівна
викладач

кафедри соціальної роботи
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна
olgastashuk@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7817-8739>

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ЦЕНТРАХ РАННЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Анотація. Актуальність перегляду змісту, форм та засобів професійної підготовки майбутніх фахівців в закладах вищої освіти зумовлена потребою у підвищенні їхньої конкурентоздатності на сучасному ринку послуг з ранньої соціальної реабілітації. Наукові засади системного підходу дозволили автору статті розглянути педагогічний феномен методичної системи з позиції сукупності взаємозалежних ієрархічних компонентів, які зумовлюють протікання процесів, спрямованих на забезпечення якості вищої освіти. Метою статті є представлення результатів моделювання автором методичної системи підготовки студентів до роботи в закладах ранньої реабілітації у єдності трьох складових: методологічно-цільової, змістово-процесуальної та контрольної-результативної. Системоутворюючим елементом означеної системи виступила мета – розвиток готовності майбутніх соціальних педагогів, – яка реалізується шляхом розвитку світоглядно-позиційного, операційно-когнітивного та особистісно-ресурсного компонентів готовності.

Ключові слова: методична система; професійна готовність; науково-методичне забезпечення; заклад вищої освіти.

Вступ. Поступове накопичення практичного досвіду закладами ранньої реабілітації, активна діяльність міжнародного співтовариства у цьому контексті та, з іншого боку – готовність нашої держави до докорінних змін в галузі реабілітації осіб з інвалідністю зумовило переосмислення змісту та цілей роботи закладів ранньої реабілітації, її методологічних, цільових, процесуальних та результативних компонентів. У зв'язку із цим актуалізувалась необхідність перегляду змісту, форм та засобів професійної підготовки майбутніх фахівців в закладах вищої освіти, що б значно підвищило їхню конкурентоздатність на сучасному ринку послуг ранньої соціальної реабілітації.

Одним із фахівців, який повноправно входить до міждисциплінарної команди з ранньої реабілітації є соціальний педагог, сутність діяльності якого представлена в багатьох наукових роботах сучасних вітчизняних вчених. Осмислення процесу удосконалення фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів у контексті підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці підводить вчених до необхідності перегляду методологічних засад навчальної діяльності з наданням пріоритету особистісно орієнтованому (Вайнола, 2008), практиологічному (Поліщук, 2014; Слозанська, 2014) підходам; оптимізації системи професійної підготовки до соціальної реабілітації осіб (Сайко, 2017) та, зокрема, соціальної реабілітації дітей з інвалідністю (Олексюк та Сплавінська, 2017); запровадження у процес професійної підготовки сегментів соціальної інклюзії (Чернуха, 2018). На думку вчених має істотно посилитися взаємозв'язок сучасної фахової підготовки із дослідницькою, експериментальною та практичною видами діяльності (Товщик, 2010). Серед шляхів поглиблення практичної спрямованості професійної підготовки розглядаються такі: подовження термінів проходження практики, створення спеціально навченої команди керівників практики (Матвійчук, 2014); налагодження взаємодії закладів вищої освіти із закладами, які працюють із зазначеною категорією дітей; запровадження системи навчальних практик та волонтерської роботи (Олексюк та Сплавінська,

2017). Додатково осмислена авторами також методика розвитку підготовленості майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами (Колодійчук, 2017). Проте наукові пропозиції щодо оптимізації системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої реабілітації обмежені.

Мета статті: оприлюднити результати моделювання методичної системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації. **Методи дослідження:** аналіз (характеризується вивченням складових досліджуваного явища) та узагальнення (характеризується виділенням певної властивості досліджуваного явища із множини елементів) були використані нами у процесі осмислення сутності компонентів методичної системи та опрацювання результатів наукових досліджень різних авторів; метод теоретичного моделювання був використаний для опосередкованого пізнання системи методичної роботи закладу вищої освіти та використання здобутих висновків для подальшого її впровадження у практику.

Виклад основного матеріалу. Оскільки більшість дослідників, які здійснюють розвідки у проблемному полі теорії систем, стикаються із різноплановістю трактувань сутності педагогічних систем, це вимагає уточнення нашого розуміння поняття «методична система», його ключових характеристик та складових.

В науковій літературі педагогічні рефлексії поняття «система» представлені через дефініції «педагогічна система», «методична система» тощо. Щодо сутності «педагогічної системи» закладу вищої освіти, то більшість дослідників наголошують на значущості її внутрішнього та зовнішнього середовищ, які забезпечують динамічність та відкритість; внутрішні зв'язки між елементами системи, які зумовлюють її самоорганізованість (Нечипоренко, 2013); (Нісімчук та ін., 2000) та ін.).

В роботах вчених методична система навчання у закладі вищої освіти представлена сукупністю ієрархічно зв'язаних компонентів (цілей, змісту, методів,

засобів, організаційних форм), динамічність зв'язків між якими зумовлюють синергетичність системи, спрямованої на підвищення якості освітнього процесу (Войтович, 2018).

В цьому контексті зміст понять «педагогічна система» та «методична система» максимально наближені. Різниця, з нашої точки зору, полягає у предметі уваги кожної із систем: предметом педагогічної системи є педагогічна взаємодія, предмет методичної системи – засоби педагогічної взаємодії (форми, методи та засоби навчання тощо).

Отже, спираючись на наукові засади системного підходу та викладені вище позиції, для розгляду феномену методичної системи дозволимо собі прийняти за вихідне таке визначення. Методична система закладу вищої освіти – це сукупність взаємозалежних ієрархічних компонентів, які зумовлюють цілісність, відкритість, синергетичність та цілеспрямованість протікання методичних процесів (процесів підбору, використання, аналізу та систематизації засобів педагогічної взаємодії), спрямованих на забезпечення якості вищої освіти. Грунтуючись на представленому визначенні, можемо припустити, що ефективність методичної системи закладу вищої освіти з розвитку готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в закладах ранньої реабілітації можна підвищити за рахунок оптимізації її складових та взаємозв'язків між ними. Відповідно, змодельована нами методична система має характеризуватися єдністю складових, які взаємно детермінують, вдосконалюючи систему в цілому, що надає їй нових функціональних можливостей. Тому нами було визначено три складові методичної системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації, а саме: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний та контрольово-результативний.

Методологічно-цільовий компонент є системоутворюючим стрижнем системи, сутність якого впливає на визначення змісту та засобів навчання, критеріїв контролю якості, а також на ознаки результативності процесу фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів. Цей компонент містить відомості про мету, завдання, принципи, методологічні основи методичної системи. Зокрема, відповідно до аналізу проблематики процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації, мета формулюється таким чином: розвиток готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації. Досягнення мети забезпечується шляхом розвитку світоглядно-позиційного, операційно-когнітивного та особистісно-ресурсного компонентів професійної готовності майбутнього соціального педагога.

Змодельована нами методична система ґрунтується на системному, синергетичному, особистісно-орієнтованому, діяльнісному методологічних підходах. Пріоритетна роль належить системному підходу, який визначає розгляд методичної системи як цілісності ієрархічних компонентів, які характеризуються, насамперед, синергетичністю. Зокрема, С. Цюра зазначає, педагогічна взаємодія «викладач – студент» та системи «викладач», «студент» трактуються у сучасній теорії систем, насамперед, як самоорганізовані відкриті і нелінійні (Цюра, 2005, С. 51–64).

Мета та методологічні підходи до реалізації методичної системи обумовлюють вибір *принципів* її реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти. Це такі принципи, як: цілеспрямованості, науковості, професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів, міждисциплінарності, послідовності та систематичності навчання, зв'язку

теорії з практикою, діалогічності і співпраці, стимулювання самоосвіти впродовж життя, стимулювання соціально-реабілітаційної діяльності. Суб'єктами реалізації методичної системи розглядаємо студентів (майбутніх соціальних педагогів), викладачів, фахівців центрів ранньої соціальної реабілітації, дітей з особливими потребами та їхніх батьків.

Змістово-процесуальний компонент методичної системи розвитку готовності майбутніх соціальних педагогів презентує заходи, спрямовані на вирішення завдань цієї системи з врахуванням специфіки освітнього процесу у закладах вищої освіти. Зокрема, в процесі моделювання методичної системи важливою проблемою постає питання відбору змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в закладах ранньої реабілітації і його оновлення у відповідності до чинного законодавства, соціального замовлення та досягнень сучасної науки. Кожна дисципліна навчального плану може розглядатися з точки зору її змістової унікальності, проте, вони мають об'єднуватися особистісно-орієнтованою методологією, мати професійну спрямованість та спільність аксіологічних детермінант.

Зміст освіти, який проєктує професійні та особистісні якості випускника закладу вищої освіти визначає *процесуальну складову методичної системи*: організаційні форми навчання, методи та засоби навчання, науково-методичне забезпечення. У їхньому переліку перевага має надаватися активним формам та методам, оскільки саме вони забезпечуватимуть досягнення майбутніми фахівцями особистісно значущих результатів.

Для досягнення систематичності та комплексності процес реалізації методичної системи було розглянуто нами з позиції єдності трьох етапів, кожен з яких відображає певні організаційно-методичні аспекти освітнього процесу.

Перший етап – *пропедевтичний* (I-II курс, 1–4 семестри) спрямований на ознайомлення студентів зі специфікою соціально-педагогічної діяльності. Завдання цього етапу: засвоєння студентами первинних теоретичних знань з базових соціально-педагогічних дисциплін та їхня самоактуалізація. Основна увага на цьому етапі приділяється активізації мотиваційної сфери студентів, професійній орієнтації на соціально-педагогічну діяльність, розвитку активної соціально-педагогічної позиції. Розвиток особистісних ресурсів спрямовується на набуття навичок аналізу наукової літератури, здобування інформації з великих за обсягом блоків, рефлексії, планування, організації самоосвіти тощо (див. табл.1). Означені задачі реалізуються шляхом оптимізації вибору методів навчання, форм організації освітньої діяльності, методичних прийомів та виваженого підбору контенту навчального матеріалу.

На цьому етапі навчання у закладі вищої освіти має «вести» за собою розвиток студента. Повністю підтримуємо позицію Н.Мислицької, яка підкреслює, що на початкових етапах навчання студента у закладі вищої освіти особливої значущості набуває подолання у студентів філософії «мене мають вчити» та утвердження позиції, що «заклад освіти – це місце, у якому створені оптимальні умови для навчання, а навчатись людина має сама» (Мислицька, 2018). Саме зміщення акцентів із наочування студента до учіння, як самостійної діяльності студентів, зумовлює специфічний підбір засобів навчання. Перевага має надаватися таким формам, методам та прийомам, які зумовлюють потребу розмірковувати, осмислювати, застосовувати творчі навички, самостійно набувати знання.

Таблиця 1.

Пропедевтичний етап підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації

Компоненти готовності	Світоглядно-позиційний	Операційно-когнітивний	Особистісно-ресурсний
Складові характеристики етапу			
Завдання	Професійна орієнтація на соціально-педагогічну діяльність. Розвиток активної соціально-педагогічної позиції.	Засвоєння теоретичних знань з базових соціально-педагогічних дисциплін. Уявлення про спектр потенційних робочих місць за фахом.	Розвиток загально наукових навичок: аналізу наукової літератури, здобування інформації з великих за обсягом блоків, рефлексії, планування, організації самоосвіти тощо.
Навчально-методичне забезпечення	Програми соціальних проектів. Програма ознайомлювальної практики.	Методичні комплекси дисциплін циклу гуманітарної, природничо-наукової, професійно-орієнтованої підготовки.	Методичні рекомендації до курсових робіт. Програма проектної роботи. Алгоритми виконання рефератів, ессе, дослідницьких робіт.

Другий етап – орієнтаційний (III курс, 5-6 семестри) – спрямований на усвідомлення студентами спектру можливостей для реалізації соціально-педагогічної діяльності та засвоєння базових знань соціально педагогічної роботи в різних соціальних інституціях з різними групами клієнтів (див.табл. 2). У навчальному процесі особлива увага належить роз-

витку розуміння (осмислення) студентами навчального матеріалу. Вдалий підбір різноманітних засобів навчання має «вести» студента від розпізнавання та репродукції почутого до осмисленого розуміння, яке виражається у вільному володінні поняттями, фактами, закономірностями та здатності їх застосовувати не лише у типових, а й у змінних ситуаціях.

Таблиця 2.

Орієнтаційний етап підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації

Компоненти готовності	Світоглядно-позиційний	Операційно-когнітивний	Особистісно-ресурсний
Складові характеристики етапу			
Завдання	Усвідомлення спектру можливостей для реалізації соціально-педагогічної діяльності. Спрямованість на набуття спеціалізації в межах обраного фаху.	Засвоєння базових знань щодо реалізації соціально педагогічної роботи в різних соціальних інституціях та з різними групами клієнтів. Уявлення про особливості процесу ранньої реабілітації.	Усвідомлення значення розвитку професійно важливих якостей: комунікабельність, активність, гуманістичність, відповідальність тощо.
Навчально-методичне забезпечення	Програма волонтерського проекту. Програма соціально-виховної практики на базі центру ранньої соціальної реабілітації.	Тема дисципліни «Технології роботи соціального гувернера». Тема дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи». Тема дисципліни «Методики соціально-виховної роботи».	Тематики курсових робіт. Тематики науково-дослідних проектів. Написання публікацій. Участь у конкурсах.

Для досягнення цілей усвідомлення студентами спектру можливостей соціально-педагогічної діяльності та їхнього інтересу до набуття спеціалізації в межах обраного фаху, доцільно використати ресурс соціально-педагогічної практики студентів (3 курс, кваліфікаційний рівень «бакалавр»). Практика є обов'язковою частиною навчального плану та на третьому році навчання спрямована на оволодіння студентами основними функціями соціального педагога в різних інституціях. З метою розширення уявлень майбутніх соціальних педагогів про можливості фахової реалізації також у центрах ранньої соціальної реабілітації ми пропонуємо доопрацювати план про-

ходження практики з врахуванням виділення часу для ознайомлення студентів із роботою соціального педагога центру ранньої соціальної реабілітації. Процес практики включає в себе вивчення студентами досвіду діяльності центру ранньої соціальної реабілітації, функцій та ролі соціального педагога; ознайомлення зі змістом посадових обов'язків соціального педагога; ознайомлення із структурою процесу раннього втручання; визначення потреб сімей, які виховують дітей з особливими потребами у соціально-педагогічних послугах; організацію тематичного заняття «Віночок спілкування»; участь у первинному діагностуванні та складанні індивідуальної програми

реабілітації дитини. Очікуваними результатами проходження практики на базі центру ранньої соціальної реабілітації є набуття студентами знань щодо змісту роботи соціального педагога закладу ранньої реабілітації, його функцій та ролі; особливості діяльності центру ранньої соціальної реабілітації; соціально-педагогічних запитів батьків щодо діяльності фахівців центру ранньої соціальної реабілітації; форм корекційно-реабілітаційних занять з дітьми раннього та дошкільного віку.

Розширенню уявлень майбутніх соціальних педагогів про особливості процесу ранньої реабілітації сприятимуть окремі теми професійно-орієнтованих дисциплін. Зокрема, навчальна дисципліна «Технології роботи соціального гувернера» може бути доповнена темою «Особливості роботи з дітьми раннього та дошкільного віку з особливими потребами». Зміст теми передбачає розгляд таких аспектів, як: особливості соціального розвитку дітей раннього та дошкільного віку з особливими потребами; напрями соціально-педагогічної роботи із дітьми; створення розвивального соціокультурного середовища вдома, на ігровій площадці, в закладі освіти (реабілітації); організація переходів дитини; соціальне практикування як форма організації соціально-виховної роботи.

Цінним є курс «Методики соціально-виховної роботи», одна з тем якого передбачає ознайомлення студентів із особливостями соціально-виховної роботи з дітьми раннього та дошкільного віку. Тема «Методика соціально-виховної роботи з дітьми раннього та дошкільного віку» передбачає розгляд характеристик пренатального періоду і його ролі у соціалізації дитини. Ознайомлення студентів з провідними авторськими методиками раннього розвитку (зокрема, методиками сім'ї Нікітіних, Глена Домана, Марії Монтессорі, Софії Русової та ін.). Визначення ролі предметного, природного, сімейного середовищ

у соціальному розвитку дітей дошкільного віку.

Базова навчальна дисципліна «Технології соціально-педагогічної роботи» дає системні уявлення про технологізовану професійну діяльність соціального педагога з різними категоріями осіб. В плані реалізації цієї дисципліни доцільно врахувати тему «Технології соціальної допомоги і підтримки осіб з особливими потребами», яка розкриє пріоритетні завдання соціального педагога в роботі з дітьми та молоддю; технології соціального супроводу осіб цієї категорії. А також: типологію закладів, які надають освітні, соціально-психологічні послуги особам з психофізичними порушеннями; програми та проекти, функціонування яких спрямовано на розвиток соціалізованості осіб цієї групи.

Основний етап (IV курс, 7-8 семестри) спрямований на систематизацію знань щодо змісту, напрямків та технологій діяльності соціального педагога центру ранньої реабілітації, розвиток професійно важливих здатностей та формування на цій основі уявлень про себе як фахівця ранньої соціальної реабілітації. На цьому етапі розвитку готовності майбутнього соціального педагога відбувається осмислення професійних та соціокультурних цінностей, які виступають основою для становлення індивідуальних професійних ціннісних орієнтацій і пріоритетів. Формується самосвідомість особистості і вибудовується концепція «Я» соціального педагога закладів ранньої реабілітації. Ключовим ресурсом в цей період виступають творчі якості особистості, які стимулюють появу професійної впевненості у виконаних діях, прагнення до професійного саморозвитку протягом життя. Інструментом – здатність особистості студента до рефлексії власних професійних якостей та можливостей, їхнє застосування в соціально-педагогічній діяльності, оцінювання своїх сильних і слабких сторін, розвиток комунікативних навичок тощо (див.табл. 3).

Таблиця 3
Основний етап підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації

Компоненти готовності / Складові характеристики етапу	Світоглядно-позиційний	Операційно-когнітивний	Особистісно-ресурсний
Завдання	Усвідомлення себе фахівцем з ранньої соціальної реабілітації. Розвиток цінностей раннього втручання.	Засвоєння знань щодо змісту, напрямків та технологій діяльності соціального педагога центру ранньої реабілітації. Здатність технологізувати соціально-педагогічну роботу в закладах ранньої реабілітації.	Розвиток професійної творчості. Рефлексія професійно важливих якостей. Прагнення до професійного саморозвитку.
Навчально-методичне забезпечення	Програми волонтерських проектів та акцій. Програма виробничої практики.	Факультативна програма «Соціально-педагогічна діяльність в центрах ранньої соціальної реабілітації». Тема дисципліни «Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах». Тема дисципліни «Соціальний супровід сімей». Програма «Педагогічна творчість».	Тематики бакалаврських робіт.

Особливого значення у контексті професійного становлення майбутнього соціального педагога грає дисципліна «Педагогічна творчість», яка набуває особливого особистісного значення. На нашу думку засоби цієї дисципліни мають спрямовуватися, у першу чергу, на особистісний розвиток студента, а зміст

навчального навантаження розглядатися як засіб досягнення пріоритетного завдання. Наприклад, в процесі розгляду теми «Дефініції понять «творчість» та «життєтворчість» важливо не тільки розглянути зміст цих термінів, а акцентувати увагу студентів на їхньому баченні щодо побудови ними власного жит-

тя як усвідомленого проекту, а також ролі творчості в цьому процесі.

Програма дисципліни «Соціальний супровід сім'ї», яка за навчальним планом викладається на 4 році навчання, має ресурс розширення змісту цього курсу за рахунок теми «Соціальний супровід сімей, які виховують дитину з особливими потребами». Планом теми передбачено ознайомлення студентів із проблемами психофізичних станів батьків, які виховують дитину з порушеннями розвитку; реалізація технології ведення випадку із сім'ями, у яких народилися діти з особливими потребами; попередження відмови від дітей; потреби сім'ї у соціально-педагогічних послугах, соціальне практикування як форма організації соціальної реабілітації дітей раннього та дошкільного віку (Сташук, 2018).

Удосконалення змісту дисципліни «Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах» дозволяє представити студентам довід США, Німеччини, Португалії, Республіки Білорусь, Росії щодо розбудови системи раннього втручання. Важливо активізувати у студентів відчуття їхньої соціальної відповідальності та досягти усвідомлення нагальних значущих питань щодо розвитку системи ранньої реабілітації в Україні. Адже аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить, що система раннього втручання, насамперед, може розглядатися як дієвий превентивний засіб інвалідації сучасного українського суспільства. Одну з важливих ролей в цьому глобальному процесі грають фахівці соціальної педагогіки та соціальної роботи, фахова підготовленість та сформованість цінностей раннього втручання яких забезпечує ефективність всієї системи.

Вирішення питання розвитку усвідомлення майбутнього соціального педагога себе фахівцем з ранньої соціальної реабілітації можливо завдяки включенню до виробничої практики можливостей її проходження на базі центрів ранньої соціальної реабілітації. Професійне практикування з ранньої реабілітації розвиває здатність майбутніх соціальних педагогів технологізувати соціально-педагогічну роботу та формувати професійний світогляд.

Специфічним, вузько орієнтованим на розвиток у студентів готовності до роботи в закладах ранньої реабілітації є факультативний курс «Соціально-педагогічна діяльність в центрах ранньої соціальної реабілітації». Програмовий зміст курсу побудований за логікою індукції загальних уявлень про цілісну систему ранньої реабілітації у конкретні елементи змісту та технології діяльності соціального педагога. Він нерозривно пов'язаний із курсами «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Корекційна педагогіка», «Методики соціально-виховної роботи», «Соціальний супровід сім'ї» та запропонований для вивчення протягом сьомого семестру навчання. Мета факультативного курсу – розвиток самоідентифікації студентів як фахівців закладів ранньої реабілітації, набуття ними цінностей, притаманних цим фахівцям, і розвиток на цій основі уявлень про зміст, напрямки та технології діяльності соціального педагога. Навчальний робочий план курсу включає 14 лекційних, 22 практичних та 36 годин на самостійну роботу. Загалом навчальне навантаження становить 72 години. Факультативний курс побудований за двома тематичними модулями: перший модуль «Соціально-педагогічні аспекти діяльності центрів ранньої реабілітації» розкриває теми: «Досвід і проблеми впровадження системи ранньої соціальної реабілітації в Україні» та «Соціальна реабілітація дітей раннього та дошкільного віку з особливими потребами». Другий модуль присвячений організації соціально-пе-

дагогічної роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації та розкриває теми: «Готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації», «Зміст діяльності соціального педагога центру ранньої соціальної реабілітації», «Технології соціально-педагогічної діяльності з ранньої соціальної реабілітації».

Контрольно-результативний компонент методичної системи розвитку у майбутніх соціальних педагогів готовності до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації визначає ступінь розвиненості у студентів стійких властивостей. Було визначено, що високий рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в центрах ранньої соціальної реабілітації характеризується:

1) за світоглядно-позиційним компонентом: спрямованістю на соціально-педагогічну роботу в закладах ранньої соціальної реабілітації; позитивним ставленням до практичної діяльності в умовах центрів ранньої соціальної реабілітації; усвідомленою спрямованістю на соціально-реабілітаційну роботу з дітьми раннього та дошкільного віку; усвідомленням ролі цієї спеціалізації в суспільстві.

2) За операційно-когнітивним компонентом – інформаційною мобільністю у галузі ранньої соціальної реабілітації; глибокими, міцними та системними знаннями щодо основних закономірностей, принципів, методів, форм та засобів професійної діяльності в закладах ранньої соціальної реабілітації; уміння застосовувати набуті знання та отримувати бажаний результат в умовах ранньої реабілітації; здатність забезпечити технологічність ранньої соціальної реабілітації.

3) За особистісно-ресурсним компонентом – толерантністю до оточуючих, гуманістичною спрямованістю, чесністю, порядністю, справедливістю та милосердям; стійким прагненням до самовдосконалення, спрямованістю до професійного саморозвитку, яка інтегрує у собі рефлексивні навички, навички планування, уміння здійснювати дослідно-пошукову роботу за певною проблемою, а також установку на здійснення освітньо-розвиткового процесу упродовж життя; творчим мисленням; установкою на творче вирішення складних професійних завдань, які з'являються у практичній діяльності.

Функціональна результативність методичної системи – якість навчально-методичного забезпечення та якість проведених навчальних занять, науководослідної та соціально-значущої роботи – розглядається нами як підґрунтя для отримання особистісно значущих результатів. Аргументами на користь такої позиції є дослідження низки науковців, зокрема, Р. Вайноли, яка визначає сутність освітнього простору вищого закладу освіти через сукупність здобутків соціального, професійного та особистісного процесів розвитку майбутнього фахівця (Вайнола, 2008); І. Друзь, яка результативність процесу вищої освіти розглядає через особистісно та соціально значущі психічні властивості студента, але за умови, що знання та цінності визначають світосприйняття, стають переконаннями та формують спрямованість особистості (Друзь, 2011) та інших.

Висновки. У процесі моделювання методичної системи закладу вищої освіти з підготовки студентів до роботи в центрах ранньої реабілітації ми виходили з припущення, що оптимізація кожної зі складових сукупності елементів системи підвищить її загальну ефективність. У зв'язку із цим був здійснений аналіз навчальних планів за спеціальністю «Соціальна педагогіка», який дав змогу виділити ті дисципліни, які можуть містити теми, що розкрива-

ють сутність, зміст та напрямки діяльності соціального педагога центрів ранньої реабілітації. Завдяки цьому була вибудована логіка реалізації навчального процесу у закладах вищої освіти з урахуванням послідовності вивчення курсів навчальних дисциплін («Технології роботи соціального гувернера», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Методики соціально-виховної роботи», «Соціальний супровід сімей» та інших), факультативного курсу «Соціально-педагогічна діяльність в центрах ранньої соціальної реабілітації» та соціально-педагогічної і виробничої практик. Задачі пропедевтичного, орієнтаційного та основного етапів реалізації методичної системи виконуються також шляхом оптимізації вибору методів

навчання, форм організації освітньої діяльності, методичних прийомів та виваженого підбору контенту навчального матеріалу. Ефективність методичної системи може розглядатися з позицій функціональної та особистісної результативності. З них функціональна результативність має операційний характер для отримання особистісно значущих результатів, а саме: стійких властивостей студентів, які характеризують їхню готовність до роботи в закладах ранньої реабілітації.

Перспективами дослідження визначаємо розробку навчально-методичного забезпечення дисциплін, які розглядаються в контексті запропонованої методичної системи.

Список використаної літератури

- Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: монографія / за ред. С.О.Сисоевої. Запоріжжя. Вид-во ХНРБЦ, 2008. 350 с.
- Войтович О. П. Теоретичні і методичні засади формування технологічної компетентності майбутніх екологів у процесі фахової підготовки : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 457 с.
- Друзь І.М. Педагогічна система підготовки фахівців в умовах Болонського процесу, 2011 URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/542/1/TPUSS_2011_1_Druz_Pedagogichna%20systema.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
- Колодійчук Ю. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я : дис. канд. пед. наук: 13.00.04. / Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2017. 265 с.
- Матвійчук Т.В. Особливості професійної підготовки соціальних працівників: регіональний аспект. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2014. №1(9). С.82–86.
- Мислицька Н.О. Славянська фізики на засадах пропедевтичного підходу у формуванні методичної компетентності майбутнього вчителя фізики: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 448 с.
- Нечипоренко В. В. Теоретичні і методичні засади навчально-реабілітаційної діяльності спеціального закладу як відкритої соціально-освітньої системи : дис. доктора пед. наук : 13.00.03. / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 611 с.
- Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Просвіта», Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. 368 с.
- Олексюк Н. С., Славянська О. Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. *Наука. Освіта. Молодь*. 2017. Ч.3, С.74–76.
- Поліщук В. А. Праксеологічний підхід як інноваційна основа вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип.32. С.148–150.
- Сайко Н. О. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціальної реабілітації молодших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2017. 634 с.
- Слозанська Г. І. Практикоорієнтованість системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах як умова формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 32. С.177–179.
- Сташук О. О. Соціальний практикум як реабілітаційна складова інтеграції дитини дошкільного віку з особливими потребами у соціально середовище *Педагогічний процес: теорія та практика науковий журнал*. 2018. №1-2. С.60–61.
- Товщик С.А. Теоретико-методологічні аспекти підготовки фахівців соціальної сфери. *Соціальне партнерство у професійній підготовці соціальних педагогів: матеріали міжрегіональної конференції* / За заг. ред. С.М.Коляденко Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2010. С.52–55.
- Цюра С. Педагогічна взаємодія як система самоорганізовувана *Вісник Львівського Університету. Сер. пед.* 2005. Вип. 19. Ч. 1. С. 51–64
- Чернуха Н. Реалії та перспективи соціальної педагогіки у сучасному українському соціумі *Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні : Матеріали Круглого столу (24 травня 2018 року, Київ)* / за ред. О.В.Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С.108.

References

- Chernukha, N. (2018, May). Realii ta perspektyvy sotsialnoi pedahohiky u suchasnomu ukrainskomu sotsiumi [Realities and perspectives of social pedagogy in the modern Ukrainian society]. *Proceedings of the round table «Prospects for the development of social pedagogy in Ukraine»* (p.108). Kyiv: Tarasa Shevchenko KNU. [in Ukrainian].
- Druz, I.M. (2011). *Pedahohichna systema pidhotovky fakhivtsiv v umovakh Bolonskoho protsesu* [Pedagogical system of training specialists in the Bologna process] Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/542/1/TPUSS_2011_1_Druz_Pedagogichna%20systema.pdf (last accessed: 28.03.2019). [in Ukrainian].
- Kolodiiichuk, Yu.V. (2017). *Profesiina pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z ditmy z obmezhenyimi mozhlyvostiamy zdorov'ia* [Professional training of future social workers to work with children with disabilities] (Unpublished Candidate's Dissertation). Odessa National Polytechnic University, Odessa. [in Ukrainian].
- Matviichuk, T.V. (2014). *Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv: rehionalnyi aspekt*. [Features of vocational training of social workers: regional aspect] *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»*, №1 (9). S. 82-86. [in Ukrainian].
- Myslytska, N.O. (2018). *Navchannia fizyky na zasadakh propedevtychnoho pidkhodu u formuvanni metodychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizyky* [Training of physics on the basis of propaedeutic approach in forming the methodical competence of the future physics teacher] (Unpublished Doctoral Dissertation), National Pedagogical University named after M.P.Drahomanov, Kyiv. [in Ukrainian].
- Nechyporenko V.V. (2013). *Teoretychni i metodychni zasady navchalno-reabilitatsiinoi diialnosti spetsialnoho zakladu yak vidkrytoi sotsialno-osvitnoi systemy* [Theoretical and methodical principles of educational-rehabilitation activity of a special institution as an open social-educational system] (Unpublished Doctoral Dissertation). National Pedagogical University named after M.P.Drahomanov, Kyiv. [in Ukrainian].
- Nisimchuk, A.S., Padalka, O.S., & Shpak, O.T. (2000). *Suchasni pedahohichni tekhnolohii* [Modern Pedagogical Technologies:

Textbook]. Kyiv: Prosvita, Poshukovo-vydavnyche ahentstvo «Knyha Pam'iaty Ukrainy». [in Ukrainian].

Oleksiuk, N., & Cplavinska O. (2017)ю Zmist profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do sotsialnoi reabilitatsii ditei z invalidnistiu. [Content of the training of future social workers for the social rehabilitation of children with disabilities]. *Nauka. Osvita. Molod*, 3, 74–76. [in Ukrainian].

Polishchuk, V.A. (2014). Prakseolohichniy pidkhid yak innovatsiina osnova vdoskonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Practical approach as an innovative basis for improving the training of future social workers]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Pedagogy. Social work*, 32, 148–150. [in Ukrainian].

Saiko, N.O. (2017). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do sotsialnoi reabilitatsii molodshykh pidlitkiv u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Theory and practice of preparing future social pedagogues for social rehabilitation of younger teens in general educational institutions] (Unpublished Doctoral Dissertation). Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko, Poltava. [in Ukrainian].

Slozanska, H.I. (2014). Praktykooorientovanist systemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh yak umova formuvannia konkurentospromozhnosti maibutnikh fakhivtsiv [Practical orientation of the system of vocational training of future social workers in higher educational institutions as a condition for the formation of the competitiveness of future specialists] *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Pedagogy. Social work*, 32, 177–179. [in Ukrainian].

Stashuk, O. O. (2018). Sotsialnyi praktykum yak reabilitatsiina skladova intehratsii dytyny doshkilnoho viku z osoblyvymy potrebamy u sotsialne seredovyshche [Social practice as a rehabilitation component of the integration of a preschool child with special needs into the social environment] *The Pedagogical Process: Theory and Practice*, 1-2, 60–61. [in Ukrainian].

Tovshchik, S.A. (2010). Teoretyko-metodolohichni aspekty pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Theoretical and methodological aspects of training specialists in the social sphere]. *Proceedings of the International conference «Sotsialne partnerstvo u profesiinii pidhotovtsi sotsialnykh pedahohiv»* (pp.52–55) Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian].

Tsiura, S. (2005). Pedahohichna vzaiemodiia yak systema samoorganizovuvana [Pedagogical interaction as a system of self-organizing]. *Bulletin of Lviv University. Series: Pedagogy*, 19, part 1, 51–64 [in Ukrainian].

Vainola, R.Kh. (2008). *Osobyistsnyi rozvytok maibutnoho sotsialnoho pedahoha v protsesi profesiinoi pidhotovky* [Personal development of the future social teacher in the process of professional training]. Zaporizhzhia: Khortytsky national training and rehabilitation multidisciplinary center. [in Ukrainian].

Voitovych, O.P. (2018). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia tekhnolohichnoi kompetentnosti maibutnikh ekolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Theoretical and methodical principles of formation of technological competence of future ecologists in the process of professional preparation] (Unpublished Doctoral Dissertation), National Pedagogical University named after M.P.Drahomanov, Kyiv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 22.04.2019 р.

Рецензент: докт.пед.наук, доц. Нечипоренко В.В.

Шашук Ольга

преподаватель

кафедра социальной работы

Хортицкая национальная академия

г.Запорожье, Украина.

МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ В ЦЕНТРАХ РАННЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

Аннотация. В последнее время актуализовалась проблема пересмотра содержания, форм и способов профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к реабилитационной работе с детьми дошкольного возраста. Научные основы системного подхода позволили автору статьи рассмотреть педагогический феномен методической системы с позиции совокупности взаимосвязанных иерархических компонентов, которые обуславливают протекание процессов, направленных на обеспечение качества высшего образования. Целью представленной статьи является опубликование результатов моделирования автором методической системы высшего учебного заведения. В статье осмысленно методическую систему подготовки студентов к работе в учреждениях ранней реабилитации в единстве трех составляющих: методологически-целевой, содержательно-процессуальной и контрольно-результативной. Системообразующим элементом указанной системы выступила цель – развитие готовности будущих социальных педагогов, – которая реализуется путем развития мировоззренчески-позиционного, операционно-когнитивного и личностно-ресурсного компонентов готовности.

Ключевые слова: методическая система; профессиональная готовность; научно-методическое обеспечение; учреждение высшего образования.

Stashuk Olha

Lecturer

Department of Social Work

Khortytsia National Academy

Zaporizhzhia, Ukraine

METHODOLOGICAL SYSTEM OF A HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT AIMED AT DEVELOPING FUTURE SOCIAL CARE TEACHERS' COMMITMENT TO WORK IN CENTERS OF EARLY SOCIAL REHABILITATION

Abstract. Scholarly grounds of the systemic approach allowed the author to analyze the pedagogical phenomenon of methodological system from the point of view of the totality of interrelated hierarchal components determining the

processes aimed at higher education quality maintenance. The article discusses methodological system of students training for work in early rehabilitation establishments. This system is viewed as a cluster of three components: methodological and purposeful, content-related and procedural, and monitoring and impactful. The system-shaping element of the mentioned system is the aim – the development of future social care teachers' commitment, which is implemented by means of developing worldview and positional, operational and cognitive, and personal and resourceful components of the commitment. The article proves that the content of future social care teachers' training determines the selection of organizational forms, methods and means of education, as well as methodological framework. The efficacy of the elaborated system is researched from the point of view of functional and personally valuable results. The author emphasizes that the achievement of systematicity and complexity implies that the process of methodological system integration into the work of an educational establishment has to be prolonged for all the period of training, from the 1st to the 4th year (bachelor's degree). The article presents the following conventional stages of methodological system implementation: propaedeutic (terms 1-4), guiding (terms 5-6), fundamental (terms 7-8). Specific components of the research and methodological support of the system are presented in the context of the development of future social care teachers' commitment to work in early rehabilitation establishments.

Key-words: methodological system; professional commitment; research and methodological framework; higher educational establishment.